

Ze zápisů Marie Veselé k roku 1945 (první část)

Při příležitosti blížícího se 70. výročí konce druhé světové války otiskujeme zápisy slečny Marie Veselé (1870–1946) k roku 1945. Tato místní „lidová“ kronikářka zaznamenávala události v našem městě zhruba od počátku 20. století až do září 1946, zřejmě jen pro sebe, „do šuplíku“. Její zápisy jsou leckdy chronologicky neuspořádané, přesto jsou cenné zejména ve vylíčení poměrů v našem městě během obou světových válek, kdy městští kronikáři nezapisovali nebo město v té době ani žádného kronikáře nemělo.

Dne 1. ledna v poledních hodinách bylo slyšet dunění a rány z děl. Okna se trásla. Bylo to bombardování vlaků anglickým letectvem, jedoucích mezi stanicemi Jíkev a Velešiby. Dva lidé byli zabiti, mnoho raněných. Tímto vlakem jeli i Rožďalováci, ale šťastně vyvázli. Musili přijít pěšky, lokomotiva byla rozstřílena, z kotle unikla pára. Ve stejnou dobu byl napaden vlak v Libici u Poděbrad, kde bylo více mrtvých a raněných.

Dne 16. ledna bylo slyšet bombardování Mostu a Drážďan. Přijeli vystěhovalci německé národnosti ze Slovenska. V druhém týdnu ledna bylo obecnstvo vyděšeno zprávou, že do cukrovaru přivezen vlak s naftou. Byly obavy z výbuchu. Vlak brzy odjel. Jiný zastavil vlak s vínem, kukuřicí, nábytkem, ale vždy za několik dní pokračoval do Říše. Podobné stěhování bylo i jinde.

Kruté mrazy, paliva málo. Vyhláška na radnici oznamovala, že se neobdrží ani uhlí ani dříví od 1. ledna do konce března. Zmenšena dávka umělých tuků, přidáno sádla. Dne 12. ledna odjeli zemědělští mladíci kopat zákopy do Lipníku nad Bečvou. Z Rožďalovic sedm, z okolních obcí po dvou,

třebaže hospodář zůstal bez čeledína. Ke konci ledna napadly velké spousty sněhu. V lednu dvě vejce na měsíc, v únoru nic, ve prospěch vystěhovalců. Petroleje méně, půl litru na měsíc. Dne 7. února odjíždí dalších 25 mužů na kopání zákopů, mezi nimi i úředníci cukrovaru.

Dne 13. února přijeli vojáci, zajatci byli ubytováni v obecné škole, na děkanství, po domech. Mezi nimi jeden Rus a ostatní Turkeštánci, též čtyři ženy i děti. Káceli v lese dříví na trámy 2 m dlouhé na baráky pro naftu a munici materiál v lese Kálku. Odváděl se hovězí skot, vepř, též brambory pro vystěhovalce.

Dne 24. února příjížděla od kostela velká kolona povozů s uprchlíky z Ukrajiny, okres Els – Bílsko, 105 vozů se 650 uprchlíky, většinou ženy a děti, muži byli na frontě. Národnosti německé, kočové Poláci. Měli též kočáry, auta a kola. Odjeli druhý den ráno směrem ke Mcelům. Spali v měšťanské škole, v opatrovně a po hostincích, na radnici. Bío představení se více nekonalo.

Večer přijelo 35 vozů dalších vystěhovalců. Sotva odjeli, přijeli jiní. Ve středu další velký transport. Samé ženy a mnoho malých dětí. Byly dány do obecné školy, ve které se neučilo, jen jednou týdně se dávaly úkoly v jedné třídě a hotové brány k prohlédnutí. První třída se učila stále v opatrovně. Konečně vše zabráno pro uprchlíky a děti se učily v hasičském domě. Pro uprchlíky se vařilo v obou školách. Byl velký nedostatek paliva, uhlí žádné. Jak jen možno, chodili lidé do lesa na dříví. Uhlí, které zbylo po kampani, odvezeno do Lomnice do továren.

Dne 28. února vykládán u cukrovaru vlak s municí a odvezen do lesa Kálku. Podél silnice k Tuchomi a Seleticům byla samá munice, benzín a jiný vojenský materiál. Odběr zboží na potravinové lístky prodloužen ze čtyř týdnů na pět. Na nové lístky ještě zmenšena dávka chleba o 1 kg. Cukru na měsíc jen 35 dkg.

Stále jezdili vystěhovalci, sami Němci z Pruského Šlezska, byli ubytováni i v obecné škole. Tam také umístění zajatci. V hotelu Zálůžna vypukla úplavice, které někteří podlehl. Byli vystrašení, že se sem blíží fronta a že budeme muset také utíkat. Dávali si dělat kufry a vozíky. V lese Kálku vedle silnice byly na vzdálenost 50 kroků hromady se střelivem a kolem nich příkopy. Vojenský materiál vykláda-

li zajatci různých národností. Stály kolem nich stráže. Bubnováním nařízeno všem mužům, aby stavěli překážky. Jedna v zatáčce u dvora, v kaštanech a u záměstského mostu, při silnici.

Dne 26. března odjeli uprchlíci z Ukrajiny do vesnic kolem Jíčina k rolníkům a do dvora na zemědělské práce. Němci odjížděli neradi, přijeli ihned jiní.

V lesích Kálku, tuchomském a seleticím vykládány sudy benzínu, bedničky střelného prachu a velkých kulí dělových. Hromady byly na vzdálenost 50 kroků, po obou stranách silnice. Strážky se zamaskovaly listím a chvojím. Lesem se nesmělo chodit jen po silnici. Odváděny znovu brambory pro uprchlíky. Občanům rozdělováno dříví. Lidé reptali proti nestejnému rozdělení. Všude bylo vidět protekci. Bubnováním nařízeno topivem šetřit, další se nedostane. Místní vojenský velitel setník Oktark dal přilepit na kůr ceduli, že vstup se zapovídá. Bylo vidět mřížkou v bání věže vojenskou hlídku. Prý tam měli i kulomet. Mléko: 3/lž 1 [sic!] na osobu a týden, maso: 65 dkg na 3 týdny, chleba: 3 kg na 3 týdny.

Dne 10. dubna nařízeno všem německým ženám a dětem, že se musí nejdéle do 14. dubna z protektorátu vystěhovat. Všechny uposlechly, ač říkaly, že se vrátí. Přísné zatemnění. Ze dvorů a od sedláků se vraceli uprchlíci vyslaní na práci a 21. dubna odjížděli houfně pryč. K nám přivezli na vozech mnoho věcí, zpět jeli vlakem a nevezli nic. Odprodávali různé věci. Naši lidé kupovali sádlo, klobásy, maso uzené, mouku a obilí, též nádobí, prádlo a jiné věci. Budilo podiv, že i přední činovníci Sokola překotně vše kupovali, ač tvrdili, že Němcům nepřejí. S pláčem se svými věcmi loučili. Naši někteří hubovali, že na čtyři týdny dostanou jen 4 dkg sádla, a teď, kdo měl peníze, si ho mohl koupit celé štandlíky, podobně s moukou, kterou prodávali po 11 Kč/kg, sádlo za 290 Kč/kg, rádio za 12 000 Kč, nové pytle po 50 Kč.

Dne 20. dubna vyvěšen na obecné škole hákový prapor a před školou měl velící setník k mužstvu řeč, 21. dubna odjeli z Rožďalovic všichni vystěhovalci i vojsko. Přijelo ihned jiné, zajatců méně a vystěhovalci od Vratislavi.

Dřívější zajatci byli turkeštánští mohamedáni a někteří Belgičané. Nyní přijeli Rusové z Kavkazu. Dne 22. dubna rozděleno lidem uhlí, 30 g hnědého na 20 kg povrchového na osobu [sic!]. Velice často bylo slyšet

dunění při bombardování protektorátních měst. Místo peněz se vyměňovalo vše možné. I zvířata se vyměňovala; za tři housata jeden malý vepř, za jedno kůzle dvě housata. Jedno vejce stálo načerno 20 Kč, máslo 1000 Kč, sádlo 800 Kč, kůzle 700, house až 400 Kč.

Dne 1. května byli všichni uprchlíci z Rožďalovic pryč. Vojska den ze dne přibývalo. Dříve chodila stráž bez ručnice, od nynějška stál voják před školou i u kostela s puškou připravenou k výstřelu. Dne 28. dubna se mezi lidmi šeptalo, že se připravuje mír. Nic určitého se nevědělo, ale oči každému jiskřily. Vůdce osobně se postavil do čela obhájců Berlína. Válka se blížila na naše území u Aše, u Plzně. Zpráva o míru účinkovala trapně na vojsko. Byli to bývalí vojáci Rudé armády zajatí Němci. Dobrovolně vstoupili pod generálem Vlasovem do německé armády proti Rusům. Říkali, až bude mír, musíme utéci do lesů, Rudá armáda by nás nenechala naživu. Chodili do kostela. Zemědělci vyzváni, aby z přebytků odvedli brambory. Chlapci a děvčata totálně nasazení byli pouštěni na delší dovolenou domů. Psaní a zásilky na Moravu se na poště nepřijímaly. Žena vládního komisaře z cukrovaru měla odjet do Říše se zavazadly. Na hranicích nebyla propuštěna, musela zpět do Čech a zůstala u Klatov.

Dne 17. dubna odsouzen byl v Itálii v Miláně Musolini, vůdce fašistů, lidovým soudem na smrt. Jeho mrtvola a 16 přívrženců vystavena na náměstí. Stále vedl s někým válku, první světovou o Habeš se Španělskem, nyní ve spolku s Německem. Habeš prohrál. Dne 28. dubna Berlín dobyt spojenci. Němci Berlín houževnatě bránili, a na mnohých místech ustupovali. Tu přinesl rozhlas zprávu, že Adolf Hitler je

mrtev! Kde zemřel, kdy a jakou smrtí, noviny mlčely, též neoznámily, kdy bude pohřben. Proslýchalo se, že válka se blíží k Praze.

Dne 1. května bylo slyšet z rozhlasu stále se opakující prosby, aby venkov šel Praze na pomoc, že vypukla revoluce a bojuje se s Němci. Volání lékařů, dárců krve, ošetřovatelky, ale i řezníci a pekaři. Pomoc nemohla přijít, protože vlaky nejezdily pro poškozené tratě. Povzbuzena, začala revoltovat některá města, v Rožďalovicích dne 1. května se počali shlukovat muži i ženy a začali vybízet zdejší Němce, aby šli s Čechy. Večer pak záložní důstojníci ze půjdou k německému hejtmanovi, aby kapituloval. Zatím se tak nestalo. Druhý den přišlo, jen se lilo. Hejtman zavolal starostu Lukavce a nařídil mu, že odpovídá za pořádek ve městě, nechce-li nésti následky. Vyhubováno tedy, že velitel dovoluje, aby visely včera vyvěšené české prapory, nic nenamítá proti českému označení firem, že ale nikdo nesmí ublížit německým vojákům a poškozovat německý majetek, jinak bude potrestán. V neděli odpoledne zdejší důstojníci v uniformách šli k německému hejtmanovi a velícímu důstojníkovi, a když tito odepřeli vydat zbraně, byli internováni v cukrovaru. Místní vojáci spolu s Turkestánci, ruskými zajatci, se umluvili, že půjdou proti německým posádkám ve školách. Ženy jim odpáraly německý odznak a přišly na trikoloru. Vtom přijelo auto, vystoupil ruský důstojník, mluvil k ruským zajatcům a každému podal ruku, slib věrnosti. Vojsko i občané byli radostně vzrušeni. V noci přijela Němcům posila z Milovic, osvobodila zajatce, zatímco naši důstojníci zmizeli.

V úterý odpoledne asi ve 13.30 ozvala se první střelná rána. Zdejší

mladíci a zajatci stříleli proti Němcům ubytovaným v obou školách. Němci střelbu opětovali. Střílelo se všude, nejvíce před měšťanskou a obecnou školou, kde bylo ubytováno německé vojsko. Němci stříleli z chodeb, ze vrat, z oken po prchajících Turkestáncích. Střílelo se na nádraží, v zahradách, v lese. Lidé se schovávali, někteří byli přes noc ve sklepě. Turkestánci dostihli na nádraží pancéřový vlak a odjeli do Kopidlna. Někteří již byli v občanském šatě. Znovu byli německí velitelé zajati a odvedeni do zámku. Naši se zmocnili zbraní německých vojáků a opět se střílelo. Ran padlo mnoho, z pušek, samopalů, granátů i pancéřových pěstí. Raněných nebo mrtvých málo, celkem osm. Truhlářský učeň Václav Taraba, který vedl kopidlenskou partyzány přes klášterní zahradu proti Němcům v měšťanské škole, když vykroul přes klášterní zeď, byl Němci zastřelen. Obchodník Ryba z Kopidlna, který sem byl vyslán jako spojka, aby zjistil, jak se věci vyvíjejí, byl zastřelen před hotelem. Někteří byli zraněni. Zdejší obchodník Roudnický z náměstí čp. 95 byl uštvan lidskou zlobou, nařčen z vlajkařství, náklonnosti k Němcům, nervově se zhroutil a otrávil se kyselinou octovou.

Soudilo se, že naši buď jsou špatní střelci, nebo šetří Němce. Hůře bylo, že německí vojáci z Milovic vzali s sebou na Tuchom mnoho našich mužů, jako rukojmí. Rodiny trnuly o ně strachem a nosily jim v noci do Tuchomi jídlo. Byli ale hned druhý den puštěni, když byl propuštěn hejtman. Přijelo německé auto a odvezlo všechny potraviny z obecné školy. Lidé trnuli hrůzou, spali ve sklepích, utíkali do vesnic. Rádio hlásilo, že Německo vyjednává kapitulaci. I naši Němci tušili, že podlehnou. Pálili celou noc v děkanské zahradě, kde byli ubytováni, knihy a spisy. Přesto se stále mluvilo, že přijedou německé tanky a Rožďalovice rozstřílejí. Každý trnul v obavách, aby někdo z nerozváznosti nevystřelil a nezpůsobil zkázu. Do Kálku přijela nákladní auta z Mladé Boleslavi.

V poledne 8. května hlásil rozhlas, že Německo kapitulovalo. Proslýchalo se, že ruský četník, který mluvil s Turkestánci, [se dozvěděl, že] se čtyři týdny zdržovali v lese na Holi, spali v otýpkách dříví, vyživováni byli dvěma rodinami, a nikdo to nevěděl. Stále vlály prapory, ale vlajkaři je museli sundat. Německý komisař utekl z cukrovaru a více se sem nevrátil.

Připravil Viktor Dobrev

